

BULETINUL

COMISIUNII

MONUMENTELOR ISTORICE

PUBLIȚIUNE TRIMESTRIALĂ

ANUL XXXVI

1943

TABLA DE MATERII

	<u>Pagina</u>		<u>Pagina</u>
I. ARTICOLE			
ȘTEFĂNESCU, PROF. I. D., <i>L'église « Doamnei » (de la Princesse), à București : Les peintures murales</i>	7—35	TEODORU, HORIA, <i>Ornament de piatră pentru verigă de fer</i>	116—117
GOLESCU, MARIA, <i>Motive de animale în sculptura decorativă și semnificarea lor simbolică în arta religioasă</i>	36—48	TEODORU, HORIA, <i>Uși împărățești în lemn încrustat</i>	118
COSTESCU, ARHITECT EM., <i>Restaurarea bisericii Mihai-Vodă din București</i>	49—74	TEODORU, HORIA, <i>Încă un nume de meșter constructor</i>	119
BALȘ, ARHITECT ȘT., <i>Biserica lui Ștefan cel Mare dela Vad, jud. Someș</i>	75—83	III. RECENSII	
TEODORU, HORIA, <i>Meterezele bisericilor câmpulungene</i>	84—101	IONAȘCU, I., <i>Un plan inedit al Curții Vechi din 1799, în Revista Istorică Română, XIII (1943), fasc. I, p. 55—77 (Horia Teodoru)</i>	120—123
BARNEA, I., <i>Un manuscris grecesc cu miniaturi din Biblioteca Academiei Române</i>	102—108	SIRUNI, H. DJ., <i>Ani. Anuarul culturii armenе, București, 1941 (A. S.)</i>	123
GOLESCU, MARIA, <i>Un arhitect român dela începutul veacului al XIX-lea : meșterul Ilie Gulie</i>	109—113	SIRUNI, H. DJ., <i>Ani. Anuar de cultură armeană, 1942—1943, București, 1943 (A. S.)</i>	123—124
II. COMUNICĂRI		UGOLINI, LUIGI M., <i>Butrinto. Il mito d'Enea. Gli scavi, Roma, 1937 (A. S.)</i>	124
TEODORU, HORIA, <i>Schitul Mărculești-Flămânda în albumul național al pictorului Gheorghe Tattarescu</i>	114—116	ȘTEFĂNESCU, I. D., <i>Arta balcanică și arta religioasă a Țărilor Românești, în Revista Istorică Română, XIII (1943), p. 1—18 (Horia Teodoru)</i>	124—125
		RĂUȚESCU, PREOT ION, <i>Câmpulung-Muscel. Monografie istorică, Câmpulung-Muscel, 1943 (A. S.)</i>	126

SCHITUL MĂRCULEȘTI-FLĂMÂNDA ÎN
ALBUMUL NAȚIONAL AL PICTORULUI
GHEORGHE TATTARESCU

Referitoare la Schitul Mărculești-Flămânda, pe lângă desenele reproduse până acum, reprezentând pe doi din cei cinci ctitori ai schitului¹ și « Flămânda veștă după Riū, partea miazădi. Câmpulung. Muș. »² se mai găesc, în Albumul Național al pictorului Gheorghe Tattarescu³ încă două desene inedite, interesante pentru cunoașterea acestui monument dispărut⁴ și de curând studiat în Buletinul⁵ și în Anuarul Comisiunii. Creionate, ca și celelalte în anul 1860, pe când artistul picta paraclisul mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung⁶ ele ne înfățișează schitul numai cu trei-spre-zece ani înainte de a fi dărâmat, pe când se afla într'o stare înaintată de ruină⁷.

Unul din desene (fig. 1) ne arată pe ceilalți trei ctitori², purtând în album numerele 33—35. Găsim dela stânga spre dreapta pe « Safta jupâneasa D-lui », pe Apostol bivel Clucer fostu îngrijitoru ctitor » și pe « Dositei Arch. Nastavnicu S-ții Monast. dolgopol, fiind ajutoru și îndemnătoru la acest schitu Mărculești Flămânda 1765 Muscel ». Fizionomiile și vestmintele sunt redată cu multă minuțiozitate după zugrăveala în frescă ce împodobește, fără îndoială, perețele pronaosului. Avem în față o ilustrare vie a pisaniei, în care Egumenul e pomenit în aceeaș

calitate de îndemnător și ajutor la ridicarea schitului și în care dumnealui Apostol Isbășoiu e arătat ca epistat al sfântului locaș¹.

Celalt desen (fig. 2) ne înfățișează « Flămânda sau Mărculești veștă despre miază-di ». Ca și în desenul deja publicat (fig. 3) și care este unul din cele mai frumoase din album² ni se arată schitul cu toate clădirile lui și întregul deal « cu grădini desfătătoare, cu avute ogrăzi și livezi înflorite », după cum ne spune un călător contimporan³. Reproducem numai mijlocul acestor desene⁴ pentruca să se poată vedea cât mai deslușit monumentul (fig. 2 și 3).

Incinta ne apare în formă de dreptunghi îngust și destul de alungit, după cum permitea platoul restrâns din vârful dealului. Pe latura Vest se găsea clopotnița pătrată și destul de joasă. În mod neobișnuit intrarea nu se afla sub clopotniță, care nu are nici o deschidere spre exterior, ci pe o mică poartă dreptunghiulară, așezată în zidul de incintă, la stânga clopotniței.

Lângă intrare, pe latura Nord se vede o construcție mai importantă care ar putea fi casa pe pivniță de care ne vorbește actul din 1798⁵. O putem identifica și cu rândul de odăi cu trei încăperi și sală, descris în mod așa de amănunțit în catagrafia din 1857⁶. Pe latura Est o altă clădire mai mică, adăpostind probabil cele două chilii amintite de asemenea în actul din 1798. Amândouă clădirile au acoperișurile într'o singură apă, spre interior, și sunt rezemate chiar de zidul incintei. Ele erau destul de încăpătoare ca să adăpostească pe cei doi ieromonahi și pe cei trei monahi pomeniți în catagrafia din 1810⁷. Aproape de clopotniță și lângă latura Sud a incintei se mai vede un acoperiș mai jos în patru ape.

¹ General R. Rosetti, *Familia Rosetti*. Vol. II, Planșa XLIX. București, 1940, de unde s'a reprodus în *Buletinul C. M. I.*, XXXV, p. 180.

² Teodora Voinescu, *Gheorghe Tattarescu*, Planșa XI, București, 1940.

³ Documentele relative la acest Album la Aurelian Sacerdoțeanu, *Cercetări istorice și pitorești prin mănăstirile noastre acum optzeci de ani*. București, 1941 și 1942. Lista desenelor cuprinse în Album la Teodora Voinescu, *o. c.*, pp. 37—38.

⁴ Dan Simonescu, *Biserica Flămânda din Câmpulung-Mușcel*. Studiu Istoric. *Buletinul C.M.I.*, XXXV (1942), pp. 172—177. București, 1942 și Horia Teodoru, *Biserica Schitului Mărculești-Flămânda din Câmpulung-Mușcel*. Studiu arhitectonic, în același *Buletin* pp. 178—187.

⁵ Dan Simonescu, *Documente privitoare la Schitul Mărculești-Flămânda din Câmpulung-Mușcel*. *Anuarul C. M. I.* pe 1942, pp. 176—197. București, 1943.

⁶ Teodora Voinescu, *o. c.*, p. 174.

⁷ Pentru ctitorii donatori vezi mai sus nota 1.

¹ Dan Simonescu, *o. c.*, p. 174 și Preot Ioan Răuțescu *Câmpulung-Mușcel*, p. 305. Câmpulung-Mușcel, 1943.

² Vezi mai sus nota 2.

³ Théodore Margot, *O viațorie în cele șapte-spre-zece districte ale României*, p. 22, București, 1859.

⁴ Aducem și pe această cale mulțumirile noastre familiei Eleutheriade care ne-a permis, cu teată bunăvoință, să studiem și să reproducem aceste desene.

⁵ Dan Simonescu, *o. c.*, pp. 174 și 179.

⁶ Preot Ioan Răuțescu, *o. c.*, p. 312.

⁷ Preot Ioan Răuțescu, *o. c.*, p. 308.

Fig. 1. — Trei ctitori ai schitului Mărculești-Flămânda după un desen în creion din Albumul Național al pictorului Gh. Tattarescu (1860).

Col. Eleutheriade.

Fig. 2. — « Flămânda sau Mărculești » vădută despre miadă-ți », fragment după un desen în creion din Albumul Național al pictorului Gh. Tattarescu (1860).

Col. Eleutheriade.

Fig. 3. — «Flămânda veștută dupe Riū partea miadă-și Câmpu lung Muș.» fragment, după un desen în creion din Albumul Național al pictorului Gh. Tattarescu (1860).

Col. Eleutheriade.

În privința bisericii, aceste desene ne confirmă că locașul a avut, de și, poate, nu chiar dela început, abside laterale și că acestea erau, după cum am presupus, semicirculare, ca și absida altarului, care continuă, fără decroș, zidul naosului.

Contraforții de întărire ai bisericii, ce se văd în documentele fotografice, nu apar aci. Vor fi fost adăugați, ca o ultimă încercare de a salva monumentul, după anul 1860.

Aceste date noi, culese din albumul Național al lui Tattarescu, care, înregistrând liniile neregulate ale vechilor ziduri dărăpănate prevedea, poate, apropiata lor dărâmare, completează documentarea relativă la schitul dispărut și ni-l pune într-o lumină mai vie.

HORIA TEODORU

RÉSUMÉ

LE SCHIT MĂRCULEȘTI-FLĂMÂNDA DANS
L'ALBUM MONUMENTAL DU PEINTRE
GH. TATTARESCO.

L'album monumental du peintre Tattarescu comprend, outre les dessins déjà publiés par le Général Rosetti (Familia Rosetti, București, 1940, vol. II, pl. XLIV, reproduit également dans notre Bulletin XXXV, p. 180) et par M-me Teodora Voinescu (Gheorghe Tattarescu, București, 1940, pl. XI, fig. 3), encore deux dessins inédits relatifs au Schit de Mărculești-Flămânda (fig. 1 et 2). Ces documents de 1860 complètent les études antérieurement pu-

bliées dans notre Bulletin au sujet de ce monument, démoli avant 1873¹.

ORNAMENT DE PIATRĂ PENTRU VERIGĂ DE FER

Probabil că în cursul secolului al XVII-lea broaștele de fier și mai ales cele făcute în întregime din lemn, de felul celor ce se mai găsesc încă până în zilele noastre la unele biserici de lemn, nu mai prezentau nicio siguranță. În exemplul pe care îl dăm (fig. 1), cheia de lemn, e alcătuită dintr'un simplu băț rotund, cu o clapă mobilă la capăt, care nu cade în jos, pentru a acționa pe dinții zăvorului, decât după ce a fost vârită în ușă.

Locul lor a fost luat de lacăte cu mecanisme mai complicate și mai greu de deschis. Pentru a putea fi întrebuințate, multe din cadrele de piatră frumos cioplite, cu bogate ornamente, dela vechile noastre biserici², au fost mutilate fără cruțare, spre a se fixa în ele veriga pentru închizătoarea lacătului.

Dar iată că la 1646, cunoscutul Ștoica, meșter³, a știut să preîntâmpine această degradare. Cioplind

¹ Buletinul C. M. I. XXXV p. 173—187.

² Verbișla Buletinul C. M. I. XXV, fig. 212, biserica Doamnei din București, ibid., fig. 76; Vlădești-Mușcel, ibid., fig. 112; Gura Motrului, ibid., fig. 280; Aninoasa, ibid., fig. 488, etc.

³ G. Baș, *Influences arméniennes et géorgiennes sur l'architecture roumaine*. Vălenii de Munte, 1931, pp. 12—13.